

ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА КВАЛИТЕТ ВО СТРУЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА – СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Институција членка на ЕТФ форумот:
Национален Центар за Стручно Образование
и Обука

Мај 2020 година

Quality Assurance Forum

ФОРУМ НА ЕТФ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ КВАЛИТЕТ ВО
СТРУЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА

The contents of this paper are the sole responsibility of the ETF and do not necessarily reflect the views of the EU institutions.

© European Training Foundation, 2020

Reproduction is authorised, provided the source is acknowledged.

CONTENTS

1.	ВОВЕД	4
1.1	Национален контекст	4
1.2	Статистика	4
1.3	Систем на СОО	6
2.	ОБЕЗБЕДУВАЊЕ КВАЛИТЕТ ВО СОО	8
2.1	Преглед	8
2.2	Општи информации за обезбедување квалитет во системот на СОО	8
2.3	Обезбедување квалитет во однос на клучните области на СОО	9
3.	СИЛНИ СТРАНИ, РАЗВОЈ, ПОТРЕБИ	11
4.	ПРИМЕР НА ДОБРА ПРАКТИКА: НАЦИОНАЛЕН ПРИСТАП НА ЕВАЛУАЦИЈА НА УЧИЛИШТАТА ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА	11

1. ВОВЕД

1.1 Национален контекст

Со нешто повеќе од два милиони жители (2017 година), Северна Македонија е една од најмалите земји партнери на Европската фондација за обука (ЕТФ). Околу половина од нејзината популација живее во главниот град, Скопје, а во 2017 година, младите учествуваа само со 16,0% од работоспособното население, што претставува тренд на намалување.

Членството во Европската унија (ЕУ) е главниот пат што ги мотивира реформите кон постигнување на стратешките цели на земјата. Северна Македонија го склучи Договорот за стабилизација и асоцијација во 2001 година и доби статус на кандидат за ЕУ во 2005 година. Во 2006 година, воведо Национална програма за усвојување на правото на ЕУ, која секоја година се ревидира и ажурира врз основа на годишните извештаи за напредокот на Европската комисија, како и со приоритетите што произлегуваат од Договорот за пристапување партнерство, усвоен во 2008 година. Со потпишување на Договорот за добрососедство, пријателство и соработка со Бугарија и Преспанскиот договор со Грција, Европската комисија ги препозна политиките и напорите на државата за градење добрососедство и во 2020 година донесе одлука за отпочнување на преговорите, при што датумот за отворање на поглавјата за преговори ќе биде дополнително одреден.

Најновите податоци за бруто домашниот производ (БДП) за квартал (К1) за 2018 покажуваат значително забавување на економијата. Поточно, 2017 година беше година на голема политичка нестабилност која однесе огромни придобивки врз економијата. Од секторите со големо учество во БДП, земјоделството, производството и трговијата забележаа позитивни стапки на раст. Инвестициите во првиот К-1 во 2018 се намалија за 9% на годишно ниво, а владината потрошувачка падна за 1,4%.

1.2 Статистика

ТАБЕЛА 1. ПОПУЛАЦИЈА

	Големина на населението	Големина (процент) на младинското население (15–24)
2010	2 052 722	20,0
2014	2 065 769	18,1
2018	2 075 301	15,9

Извор: Евростат

ТАБЕЛА 2. ВРАБОТУВАЊЕ

	Стапка на вработеност (15+)	Стапка на вработеност на млади (15–24)
2010	37,9	15,4
2014	40,2	15,2
2018	43,7	17,4

Извор: Евростат

ТАБЕЛА 3. ОБРАЗОВНО ДОСТИГНУВАЊЕ НА АКТИВНА ПОПУЛАЦИЈА (% НА ВОЗРАСТ ОД 15+)

	Ниско	Средно	Високо
2010	27,6	53,8	18,7
2015	23,1	54,2	22,7
2018	18,9	56,1	25,0

Забелешка: Според Меѓународната стандардизирана класификација на образованието (ISCED), Ниско – ISCED 0–2; Средно – ISCED 3–4; Високо – ISCED 5–8

Извор: Евростат

ТАБЕЛА 4. УЧЕСТВО ВО СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА (СОО) (УЧЕНИЦИ ВО СТРУЧНИ ПРОГРАМИ КАКО ПРОЦЕНТ ОД ВКУПНИОТ БРОЈ НА СРЕДНОШКОЛЦИ)

	Средно стручно образование (ISCED 3)
2010	59,6
2012	59,3
2017	59,6

Извор: Државен завод за статистика (Макстат), основни, и средни училишта на почетокот на учебната година

ТАБЕЛА 5. ТРОШОЦИ НА ОПШТО ОБРАЗОВАНИЕ И СОО

	ISCED 3–4 за целото образование (вклучително и СОО) како % од БДП
2010	4,5
2014	4,3
2016	4,0

Извор: Министерство за образование и наука на Република Северна Македонија

1.3 Систем на СОО

Управување и менаџмент

Со системот за стручно образование и обука управуваат главно Министерството за образование и наука и Министерството за труд и социјална заштита. Советот за стручно образование и Советот за образование на возрасни обезбедуваат советодавна улога и обезбедуваат вклучување/консултација на засегнатите страни. Институции за развивање, спроведување, следење и обезбедување совети/насоки во доменот на образованието се: Центарот за стручно образование и обука, Центарот за образование на возрасни, Државниот испитен центар, Бирото за развој на образованието и Државниот просветен инспекторат.

Финансирање

Министерството за образование и наука ги покрива во најголем дел трошоците за финансирање во стручното образование, засновани на годишни програми за работа и годишен буџет одобрен од владата. Бидејќи училиштата за стручно образование и обука работат под надлежност на општините, вторите добиваат финансиски средства од владата за покривање на тековните трошоци. Главните критериуми за распределување на средствата за општините е бројот на учениците. Се применуваат корективни формули за ученици и стручни лица од стручно образование и обука со посебни потреби.

Освен средства од државниот буџет, стручните училишта можат да добијат и дополнителни средства преку проекти (претежно спроведени од меѓународни донатори) и специјални фондови од различни министерства. Некои училишта генерираат приходи преку обезбедување обука за надворешни корисници, разни профитабилни услуги и продажба на производи.

Регулаторни рамки

Стручното образование и обука е главно регулирано со Законот за стручно образование и обука, одобрен во 2006 година и дополнет во 2015 година. Другите законски акти како што се Законот за образование на возрасни (2008) и Законот за средно образование (2016) со кој е утврдена задолжителноста на средното, придонесуваат за утврдување на правната основа за целиот систем на образование и обука.

Владата неодамна ја усвои Стратегијата за образование 2018–2025 која дефинира визија за сеопфатно, инклузивно и интегрирано образование фокусирано на ученикот, засновано на современи програми за опремување на идните генерации со знаење, вештини и компетенции во согласност со потребите на демократско мултикултурно општеството, барањата на пазарот на трудот и новите предизвици во глобалното научно-технолошко опкружување.

Стратегијата има седум столба: предучилишно образование, основно образование, средно образование, стручно образование и обука, високо образование, истражување и иновации, учење и образование на возрасни и хоризонтални проблеми во образовниот систем.

Со оглед на реформите планирани во новата стратегија, во 2019 година владата започна да ја разгледува целата законодавна рамка за образованието. Овој преглед треба да биде завршен во 2020 година и се однесува на сите главни закони за образование, вклучително и на горенаведените.

Видови главни институции на услуги

Обезбедувањето стручно образование и обука во земјата е претежно водено од државата.

Главни одредници/типови на програми

Учењето преку работа главно се одвива за време на формалното средно стручно образование и обука, во техничкото образование каде се реализираат четиригодишните програми кои опфаќаат околу 93% од сите ученици во стручното образование и обука и во стручното образование за занимања каде се реализираат тригодишните програми. Повеќето тригодишни програми неодамна беа ревидирани или ново развиени. Овие програми се засноваат на стандарди на занимања и резултати од учење, а застапеноста на практичната обука е 40%, од кои една третина се очекува да се реализира кај работодавачи. Практичната обука во нереформираните квалификации со четиригодишни програми варира помеѓу 6% и 22% и учењето преку работа не е задолжително. Модел на програма за учење преку работа е развиен во рамките на новите четиригодишни модулари програми за стручно образование и обука. Три реформираните квалификации се пилотирани во шест училишта од 2017 година, а започнато е со имплементација на реформираното техничко образование на системско ниво во 2019/20 година. Во новиот модел, обуката во компанијата е задолжителна за сите ученици почнувајќи од трета година.

Законот за стручно образование и обука го регулира учењето преку работа на учениците од стручно образование и обука во компании. На компаниите им е дозволено да спроведат практична обука ако исполнуваат специфични барања поврзани со простор за обука, опрема и кадар. Стандардите се утврдени од Центарот за стручно образование и обука, а ги одобруваат соодветните комори. Не е воспоставен формален систем за чиракување.

Главни квалификации според нивоата на ISCED

Постојат 87 училишта за стручно образование и обука што реализираат програми за стручно образование и обука. Министерството за образование нуди три типа на програми за стручно образование и обука: две, три и четиригодишни програми.

Двегодишните програми започнуваат на 14/15 години и се еднакви на ISCED ниво 2. Овие програми водат до Диплома за завршено средно образование за стручно оспособување. Дипломираните ученици можат да влезат на пазарот на трудот или да го продолжат образованието на ниво (ISCED 3).

Тригодишните програми (2 922 студенти во 2017 година) се ISCED ниво 3 стручни образовни програми. Дипломираните ученици на овие програми имаат пристап до четиригодишни програми (по полагање на пет испити) или во програми за пост-средно образование на ISCED ниво 5Б.

Четиригодишните програми (39 674 студенти во 2017 година) се ISCED ниво 4 за стручно-образовни програми. Дипломираните ученици на овие програми треба да поминат училишна или државна матура за да се здобијат со диплома за завршено средно стручно образование, учениците што ќе поминат државна матура може да пристапат до терцијарно ниво на образование. Алтернативно, завршените ученици од четиригодишното стручно образование можат да пристапат до пост-средно образование 5Б или можат да влезат на пазарот на трудот.

2. ОБЕЗБЕДУВАЊЕ КВАЛИТЕТ ВО СОО

2.1 Преглед

Стратегијата за стручно образование и обука во контекст на доживотното учење 2013-2020 со Акционен план - Подобри вештини за подобро утре, има за цел подобрување на обезбедувањето квалитет во стручното образование и обука, вклучително и усогласување со Европската референтна рамка за обезбедување квалитет на стручното образование и обука (EQAVET). Сеопфатна стратегија за образование (2018–2025) поддржува имплементација на Националната рамка за квалификации (NQF), дизајнирање квалификации, иницијално и продолжено стручно образование и обука и соодветни мерки за обезбедување на квалитет.

Регулаторните механизми за обезбедување на квалитет во СОО вклучуваат:

- национален пристап кон обезбедување на квалитет на IVET и CVET компатибилен со циклусот за квалитет на EQAVET;
- законска регулатива за акредитација на давателите на услуги за IVET и CVET, со вклученост на Министерството за образование и наука, Бирото за развој на образованието, Центарот за стручно образование и обука, Центарот за образование на возрасни и Државниот просветен инспекторат;
- пропишана постапка за подготовка и усвојување на квалификации во стручното образование;
- Министерство за образование и наука врши верификација на наставните планови/ програми за формално стручно образование и обука, а верификација на програмите за обука на возрасни за неформално учење се врши од Центарот за образование на возрасни;
- оценувањето на достигнувањето на компетенциите во ИВЕТ се спроведува внатрешно преку континуирано следење на напредокот на учениците во текот на целиот образовен процес, при што резултатите од учењето се оценуваат формативно и сумативно;
- учениците во СОО го завршуваат своето образование со полагање на Државна матура или завршен стручен испит;
- евалуацијата на резултатите од учењето во неформалното образование се врши со хетерогена комисија со претставници од институцијата провајдер, работодавци и образование.

2.2 Општи информации за обезбедување квалитет во системот на СОО

Изработен е национален пристап за обезбедување на квалитет за IVET и CVET, независно од EQAVET, но компатибилен со кругот за квалитет на EQAVET. Сепак, треба да се развие сеопфатен систем за обезбедување квалитет за стручно образование и обука.

2.3 Обезбедување квалитет во однос на клучните области на СОО

Докази – статистики, истражувања и развој

Неколку институции како што се Министерството за образование и наука, Министерството за труд и социјална политика, Агенцијата за вработување (АВРМ) и Државниот завод за статистика на Република Северна Македонија се вклучени во собирање информации за вештините.

АВРМ спроведува редовно истражување за потребите на работодавачите и следење на работните места. Во рамките на Министерството за труд и социјална политика, развиени се голем број анализи, како што се прегледи на занимања, и проектно е тестиран модел за долгорочно предвидување на потребите на пазарот на труд. Анкетата на работодавачите што ја спроведува АВРМ обезбедува собирање информации за краткорочни вработувања во текот на 6–12 месеци, потреба од специфични вештини и недостаток на занимања. Целта на оваа анкета е да се откријат краткорочни потреби од занимања (недостаток на вештини или занимања) кои се користат за дефинирање на програми за обука на возрасни, а поддржани од АВРМ. Како и да е, корисноста на истражувањето за предвидување на идните потреби за вештини е ограничена од неколку причини, а пред се поради насоченоста на краткорочните потреби за вештини и не е релевантна за креирање на политики за високо образование.

Министерството за образование и наука дава приоритет на развојот на својот информативен систем за управување со образованието. Ќе се формира опсерваторија за вештини како одделение во Министерството со главна цел да се собираат, интерпретираат и дистрибуираат клучните податоци за понудите на образование во високото и средното образование, информации за наставните планови и развој на вештини, информации за сместување работни места на дипломирани студенти, цена на студиите, линкови до информации на побарувачката за работни места и економски развој, предвидувања за побарувачката за работна сила, итн. Како дел од активностите на опсерваторијата за вештини, направена е и првата студија за следење на завршените ученици на СОО и високообразовните институции, за генерацијата 2014/15. Опсерваторијата презеде активности за развој на систем за предвидување на вештини. Првиот извештај за потребите на идните вештини беше подготвен врз основа на едноставен модел за предвидување, во комбинација со методот Делфи.

Засега, нема детална и интегрирана анализа на податоците за Анкета на работната сила, податоци за слободни работни места, истражувања за учење на возрасни или снабдување со образование (стапки на дипломирање и завршување).

Системот за прибирање податоци за побарувачката на работна сила, како и за предвидување на идните потреби за вештини, сè уште е во фаза на развој.

Обезбедување квалитет и циклус на квалификации

Постои пропишана постапка за дизајнирање и усвојување на квалификации за стручно образование и обука.

За да се создаде нова квалификација во формалното образование, треба да се формираат различни работни групи составени од работодавачи, наставнички кадар и универзитетски професори од соодветни области и советник од Центарот за стручно образование и обука. Овие групи ги подготвуваат следниве документи: оправданост на иницијативата на засегнатите

страни, стандарди на занимања, стандарди на квалификации, наставни планови, модули/програми и програма за испит.

За неформалното образование, треба да се создадат стандарди на занимања и специјална програма за образование на возрасни. Сите нови и реформирани квалификации се засноваат на резултати од учењето. Одговорноста за развивање на курикулум за стручно образование и обука во формално/неформално образование е централизирана (се однесува на Центарот за стручно образование и обука и Центарот за образование на возрасни).

Законот за НРК утврдува принципи, цели, процедури за обезбедување на квалитет за квалификации (како што се: стандарди за квалификација, видови, развој и стекнување квалификации, утврдување на нивоа и квалификации, акредитација на даватели на услуги, верификација на програми / модули, сертификација и сл.), процеси на оценување, надлежни авторитети, институции, тела и комисији.

Обезбедување квалитет и вет одредби/провајдер институции

Во системот на квалификации обезбедувањето на квалитет се врши преку верификација на наставните програми и акредитација на институциите за образование и обука од страна на МОН. Самоевалуација на институцијата и интегрална евалуација на целиот процес во институциите (главно стручните училишта) се врши во седум поглавја: наставни планови и програми, достигнувањата на ученикот, учење и настава, поддршка на ученикот, училишната клима, ресурси и управување и администрација од страна на Државниот просветен инспекторат. Екстерното спроведување и евалуирање на резултатите на државната матура е во надлежност на Државниот испитен центар.

Обезбедување квалитет и наставници во СОО/квалификациски стандарди на наставниците и континуиран професионален развој (КПР)

Наставниците во СОО треба да имаат квалификација за високо образование и да положат стручен испит. Лице кое завршило непедогошки факултет мора да стекне педагошко-психолошка и методолошка доквалификација во акредитирани институции и да положи стручен испит за да стане наставник. За практичната настава, наставникот може да биде со специјалистичко средно образование со педагошка, психолошка и методолошка подготовка и мора да го положи стручниот испит.

Наставниците имаат законска обврска да посетуваат најмалку 60 часа внатрешен и/или надворешен КПР на секои три академски години, а притоа да го надоградуваат своето портфолио.

Врз основа на Законот за средно образование, Министерството за образование и наука, во соработка со Бирото за развој на образованието, Центарот за стручно образование и обука и Државниот испитен центар, ја усвојуваат Годишната професионална програма за подобрување и унапредување на наставниците. Училиштата имаат обврска да изготват планови за професионален развој, кои произлегуваат од самоевалуацијата на училиштето, како дел од Планот за развој на училиштето.

Квалитетот на наставниците и обучувачите за стручно образование и обука е опфатен и во Стратегијата за образование за 2018–2025 година, во која се наведува потребата од подобрување на знаењето на наставниците за современи технологии поврзани со наставните

предмети како и раководните капацитети на директорите на училиштата за стручно образование и обука.

Стопанската и Занаетчиска комора организираат, а Центарот за стручно образование и обука спроведува обука за ментори од компании во согласност со стандардот и програмата за обука донесена од Министерот за образование и наука.

3. СИЛНИ СТРАНИ, РАЗВОЈ, ПОТРЕБИ

Предизвиците во врска со подобрувањето на квалитетот на стручното образование и обука вклучуваат потреба од:

- напредок во развојот на интегриран систем на информации за пазарот на трудот и систем за управување со информации;
- продолжување со развојот на квалификации во согласност со принципите на НРК и барањата за гаранција на квалитет;
- подобрување на следењето и евалуацијата на професионалниот развој на наставниците за стручно образование и обука и компетенциите на менаџментот на училиштата за стручно образование и обука;
- осигурување дека внатрешната самоевалуација и надворешната евалуација се поврзани со процесите за подобрување на квалитетот на училиштата за стручно образование и обука;
- обезбедување на процеси на ниво на стручно образование и обука за да се анализираат извештаите од надворешната евалуација заради информирање за идентификуваните приоритетни области кои треба да бидат предмет на интервенции на образовната политика.

4. ПРИМЕР НА ДОБРА ПРАКТИКА: НАЦИОНАЛЕН ПРИСТАП НА ЕВАЛУАЦИЈА НА УЧИЛИШТАТА ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА

Широк спектар на државни и недржавни актери беа вклучени во развивањето на законскиот национален пристап кон евалуацијата на давателите на стручно образование и обука, што е во согласност со препораката на EQAVET.

Оценувањето на квалитетот и подобрувањето на квалитетот се засноваат на Законот за средно образование, додека формите/методите се регулираат со соодветни правилници и процедури за содржината, формите и методите за проценка на квалитетот на образовните институции. Рамката за обезбедување на квалитет во СОО опфаќа два процеса: екстерна интегрална евалуација и интерна самоевалуација, со што се обезбедува систематски пристап кон квалитетот.

Екстерна интегрална евалуација ја изведува Државниот просветен инспекторат кој врши надзор/контрола на квалитетот во СОО врз основа на изработените индикатори за квалитет на работата на училиштата. Согласно со надлежностите утврдени со Законот за БРО, советниците од Бирото вршат стручен увид во начинот на планирање и реализација на наставните единици од општообразовните предмети во средните стручни училишта, на оценувањето на учениците и

на обезбедувањето стимулативна средина при реализацијата на наставата од страна на наставниците. Исто така, советниците од ЦСОО вршат советодавно-консултативни средби со стручните училишта на годишно ниво заради давање помош во подобрување на квалитетот на образовниот процес.

Со измените и дополнувањата (2010) на Законот за средно образование, интерната самоевалуација е задолжителна за сите средно стручни училишта. Упатството за организација и спроведување на интерната самоевалуација дава поддршка на училиштата при реализација. Секое училиште има формирано тим за квалитет и обучува внатрешни евалуатори. Училиштата секоја година извршуваат самоевалуација на специфични полиња, а на секои две години во сите области на училишната програма.

Методологијата за интерна евалуација вклучува 25 прашалници класифицирани според клучните области и индикатори кои се однесуваат на наставата, учењето и постигањата на учениците. Постојат четири нивоа на индикатори кои се слични на, но не и идентични со индикаторите од екстерната евалуација. Наодите од интерната евалуација (се вреднуваат во три категории: не/делумно/целосно постигнати) се објавуваат на веб-страницата на стручните училишта.

Центарот за професионален развој во моментот работи на критериуми и процеси за оценување на училиштата.

Where to find out more

Website

www.etf.europa.eu

ETF Open Space

<https://openspace.etf.europa.eu>

Twitter

[@etfeuropa](https://twitter.com/etfeuropa)

Facebook

facebook.com/etfeuropa

YouTube

www.youtube.com/user/etfeuropa

Instagram

instagram.com/etfeuropa/

LinkedIn

linkedin.com/company/european-training-foundation

E-mail

info@etf.europa.eu

European Training Foundation

